

Syntactic Formulations and Language User Mentality Based on Formal Linguistics, The Pattern of Replacing "Ifa" Exclamatory Instead of "Fa" at the Beginning of the Answer to the Condition in the Qur'an

Ghasem Azizi Morad¹

1. Department of Arabic Literature, Tehran University, Tehran, Iran. E-mail: ghasem.azizi@ut.ac.ir

Article Info

Abstract

Article type:
Research Article

Article History:

Received:
11, May, 2024

Received in Revised form:
03, August, 2024

Accepted:
22, August, 2024

Published online:
22, June, 2025

Keywords: grammar, syntax, speech wisdom, translation, Quran

The subject of the dispute is the relationship between grammatical data and ideas on the one hand and on the other hand appropriate institutions for their translation in the target language. This type of investigation has had many ups and downs in the process of understanding the text. In this approach, the upcoming article looks for an epistemological-cognitive look at "syntactic data" and tries to answer the question, what is the relationship between this data in the grammatical system and the wisdom of the language user? And how does this communication help the reader in the process of understanding and translating the text? In the field of translation research, there are two types of approaches: originism and destinationism in the process of translating texts. According to these two approaches and with the method of content analysis and the comparative approach, the present research tried to create a connection between the grammatical data and the author's goals, and it has been said that the analysis of grammatical data is effective in the process of understanding and translating the text. In order to achieve this goal, the angular tool of substituting the exclamatory sound instead of the punitive sound at the beginning of the answer to the condition has been chosen as an example. The goal is to investigate the relationship of these data with the knowledge of the language user and provide a new approach in the process of text understanding and translation. Therefore, the case study of the article was chosen in the scope of the Qur'an text in order to be able to criticize the desired translation and present the suggested translation. In this way, with the presence of syntactic data in the translation process, a translation can be achieved in harmony with the goals of the source text. At the end of the research, it came to the conclusion that the studied examples in the translation could not establish a dialectical relationship between syntactic construction and semantic interpretation. In this way, considering this issue, the research proposed the model "As soon as...."

Cite this The Author(s): Azizi Morad, G., (2025); Syntactic Formulations and Language User Mentality Based on Formal Linguistics, The Pattern of Replacing "Ifa" Exclamatory Instead of "Fa" at the Beginning of the Answer to the Condition in the Qur'an. Journal of ADAB-E-ARABI (Arabic Literature) (Scientific), Vol. 17, No. 3, Serial No. 45-Autumn, (119-137). DOI:10.22059/jalit.2024.376366.612825.

Publisher: University of Tehran Press

<https://doi.org/10.22059/jalit.2024.376366.612825>

1.Introduction

Humans always face various issues and conditions throughout their lives. Among the issues that many people face are concerns such as fear of death, freedom, loneliness and emptiness. Existentialism as a philosophy that spread in Europe after the war years; It is the reflection of the destroyed world of Europe and the image of the state of fear and anxiety prevailing in the war-stricken people (Mohammadi Bayazidi et al., 2015: 153). The emergence of psychoanalysis was accompanied by the analysis of authors and their works, so that the relationship between psychoanalysis and literature became inseparable. The emphasis of psychoanalytic criticism was more on the analysis of novels; Because novels contain more content, which makes them better able to be analyzed (Amouri et al., 2019: 62). Today, methods have been mentioned to solve the fear caused by the four final disturbances (death, freedom, loneliness and emptiness). Some psychologists, including Erwin Yalom, suggest existential therapy. Existential therapy is not a therapeutic method, but rather a philosophical approach that affects the work style and performance of counselors and psychotherapists (Tasdeghi Johar and Abad, 1401: 89). Some literary texts, including novels, contain various aspects of these concerns. Literary texts, especially novels, because they are related to the psychological and emotional concepts of human beings, are a suitable platform for psychological investigation and analysis, and as a result, they can provide the basis for providing suitable solutions to solve psychological problems. Undoubtedly, understanding and knowing the dimensions of a literary work depends on knowing the achievements and theories of psychological knowledge, and it is by knowing these achievements that we can achieve a correct analysis of these works. In the past, philosophers examined freedom only from a purely psychological point of view, or they considered it to be a clear manifestation of the realization of human emotional or spiritual freedom (Mohsani Gerdkahi and Mousavi Gourabi, 2019: 129). In this research, the different aspects of freedom and the methods of dealing with the anxiety caused by it in two novels "Zahr al-Laymun and other stories " and "Tel al-Rahea" along with a selected story from it, "Arsin Lubin" based on the theory of Erwin David Yalom, are criticized and are examined so that the semantic and psychological layers hidden in it are crystallized.

2.Methodology

In this essay, relying on the descriptive-analytical method and the psychological approach, the concept of freedom and the methods of dealing with the anxiety caused by it have been examined in two novels "Zahr al-Laymun and other stories " and "Telk al-Rahea".

3.Discussion

We are not used to looking at freedom as a source of worry and anxiety. In our opinion, the concept of freedom is a positive concept, but in the framework of existentialism, freedom is a special meaning related to fear and anxiety. Existential freedom refers to the fact that humans are responsible for the creation of the world and their way of life, their powers and actions (May and Yalom, 2017: 97). Decision and choice means committing yourself to a chain of actions. According to Yalom, if a person does not act, there is no real decision, but the person has only played with the decision, a kind of failed determination (Yalom, 2009: 443).

4.Findings

The psychoanalytical criticism of these two novels based on Yalom's psychotherapeutic components has been effective in understanding the writing style and context of the two authors and their intellectual style, and it also helps the reader to get to the depth of the subject and the main profile of the two novels and the internal situations and conditions. Understand the psychology of the characters in it.

Through the investigation, it was determined that the concept of freedom and the ways to get rid of its anxiety in the novel "Zahr al-Laymun and other stories" by Alaa Al- Dib's were the most prominent and were closer to Yalom's approach. In fact, the author of this novel is more aware than Sonallah Ebrahim about the issues of existence, especially freedom, and the methods of treating the anxiety caused by it, and he crystallized it in his novel. It can also be said that due to the fact that Sanaullah Ebrahim spent some time in prison and also faced the unkindness and unkindness of those around him after leaving it, he tends to use the themes of loneliness, emptiness and despair, which The topic also made the paradigm of freedom and the methods of denying its anxiety to be less visible in his novel compared to Alaa al-Dib's novel.

In the freedom section, sometimes the characters of two novels, especially the novel "Zahr al-Laymun" get confused and surprised in choosing and deciding between two or more, and they have to impose the fear of choosing one thing on themselves, or submit to the choice of fate and fate, and sometimes They also consider themselves entitled to freedom and choosing a path and desire, and they try to achieve it, but sometimes they face dead ends and failure in realizing this freedom, and in other times, they bring freedom to themselves.

In the part of dealing with the fear caused by freedom and its various aspects, it should be said that the characters of the two novels adopted strategies such as the victim of innocence and the servant, justice and gratitude, coercion, loss of control and exchange (substitution), defense techniques against suffering and They have revealed the anxiety arising from freedom and its types.

صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنیت کاربر زبان بر اساس زبان‌شناسی صورت‌گرا گشتار جایگزینی «إذا» فجائیة به جای «فاء» جزء در آغاز جواب شرط در قرآن (ترجمه آیتی به عنوان نمونه) قاسم عزیزی‌مراد^۱

ghasem.azizi@ut.ac.ir

۱. نویسنده مسئول، گروه زبان و ادبیات عربی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله چکیده

موضوع نزاع بر سر رابطه میان داده‌های دستوری و ایده‌ها از یک طرف و از طرف دیگر برابر نهادهای مناسب برای ترجمه آنها در زبان مقصد است. این نوع بررسی در فرآیند فهم متن فراز و فرودهای بسیاری داشته است. مقاله پیش‌رو در این رهیافت به دنبال نگاه معرفتی - شناختی به «داده‌های نحوی» است و سعی دارد تا به این سؤال پاسخ دهد که این داده‌ها در نظام دستوری چه ارتباطی با خرد کاربر زبان دارد؟ و چگونه این ارتباط کمک‌رسان خوانشگر در فرآیند فهم و ترجمه متن است؟ در حوزه پژوهش‌های ترجمه دو نوع رویکرد مبدأگرایی و مقصدگرایی در فرآیند ترجمه متون وجود دارد. با توجه به این دو رویکرد و با شیوه تحلیل محتوا و رویکرد تطبیقی، پژوهش پیش‌رو سعی کرد میان داده‌های دستوری و اهداف مؤلف ارتباط ایجاد کند و از این گفته‌است که تحلیل داده‌های دستوری تا چه حد در فرآیند فهم و ترجمه متن مؤثر است. برای رسیدن به این هدف ابزار گشتاری جایگزینی إذا فجائیة به جای فاء جزء در آغاز جواب شرط به عنوان نمونه انتخاب شده است. هدف، بررسی ارتباط این داده‌ها با خرد کاربر زبان و ارائه رهیافتی نو در فرآیند فهم متن و ترجمه است. از این رو مطالعه موردی مقاله در گستره متن قرآن انتخاب شد تا بتوان به نقد ترجمه مورد نظر پرداخت و ترجمه پیشنهادی را ارائه داد. بدین ترتیب با حضور داده‌های نحوی در فرآیند ترجمه می‌توان به ترجمه‌ای هماهنگ با اهداف متن مبدأ دست یافت. در پایان پژوهش مورد نظر به این نتیجه رسید که نمونه‌های مورد بررسی در ترجمه مورد نظر نتوانسته رابطه دیالکتیک میان ساخت نحوی و تعبیر معنایی برقرار کند. بدین ترتیب پژوهش با در نظر گرفتن این مسئله برای ساخت نحوی مورد نظر الگوی «به محض اینکه... بناگاه...» را پیشنهاد داد.

نوع مقاله:

بحث علمی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۹/۲۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۱۱/۱۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۱۲/۲۴

تاریخ انتشار:

۱۴۰۲/۰۹/۳۰

واژه‌های کلیدی: دستور،

نحو، خرد گویشور، ترجمه،

قرآن.

استناد: عزیزی‌مراد، قاسم؛ (۱۴۰۴). صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنیت کاربر زبان بر اساس زبان‌شناسی صورت‌گرا گشتار جایگزینی «إذا» فجائیة به جای «فاء» جزء در آغاز جواب شرط در قرآن (ترجمه آیتی به عنوان نمونه). ادب عربی، سال ۱۷، شماره ۳، پاییز، شماره پیاپی ۴۵ - (۱۱۹-۱۳۷).

DOI:10.22059/jalit.2024.376366.612825.

١. مقدمه

«زبان» مجموعه‌ای از ساختارها و الگوهای معین و مشخص است که در طرح کلی خود یک نظام منسجم را تشکیل می‌دهد. بررسی و تحلیل داده‌های این طرح کلی نیازمند الگویی متناسب با مکانیزم تکوینی آن است. از طرف دیگر زبان تنها در واژگان و جمله‌های گویشوران خلاصه نمی‌شود بلکه در پس این جمله‌ها خرد و بینشی است که با توصیف و تحلیل اجزای تشکیل دهنده آن امکان دستیابی به آن خرد وجود دارد. برای توصیف این اجزا از مدل‌های دستوری و صورت‌بندی‌های نحوی می‌توان کمک گرفت. این مدل‌های دستوری جهان‌بینی حاکم بر نظام معرفتی گویشوران را نشان می‌دهد. «مؤلف» در درون همین مدل‌های دستوری موجود در واقعیت زبانی، براساس جهان‌بینی مشخص خود، دست به گشتارهایی می‌زند تا از توانش‌های دستوری در جهت بیان آراء، اغراض و اهداف خود بهره ببرد؛ از همین روی مسئله ارتباط میان صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنیت کاربر زبان موضوع مورد بحث مقاله مذکور است که برای بررسی آن به دنبال مطالعه موردی گشتار جایگزینی «إذا» فجائی به جای «فاء» جزاء در آغاز جواب شرط در قرآن است تا از رهگذر آن هم بتواند به ارتباط موجود میان صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنیت کاربر زبان صحنه بگذارد و هم بتواند با در نظر گرفتن این ارتباط در فرآیند فهم و ترجمه ساخت نحوی مورد نظر، الگویی مشخص برای تعبیر معنایی آن در زبان مقصد ارائه دهد. از این روی در این مقاله ساخت نحوی انتخاب شد تا مواردی که متکلم با اعمال گشتار جایگزینی اِذای فجائی به جای فاء جزاء دست به صورت‌بندی جدیدی زده است، بررسی گردد و میزان نقش مؤلف در تعبیر معنایی تبیین شود. از این منظر مسئله مورد بررسی در مقاله این است که ساخت دستوری مورد نظر و نحوه صورت‌بندی آن از طرف مؤلف چه نقشی در تعبیر معنایی و نحوه نگرش وی دارد. از این رو می‌بایست میان دو مقوله «دستور^۱» و «نحو^۲» تمایز قائل شویم؛ زیرا که مقوله اول در ارتباط با طرح کلی و ثابت نظام زبان، و مجموعه‌ای از الگوها و ساختارهای معین است اما مقوله دوم در ارتباط با توانش این طرح کلی و منوط به فعال کردن گشتارها در درون این نظام زبانی است و می‌تواند در ارتباط با اهداف و اغراض مؤلف باشد. (رک: یول، ۲۰۱۴: ۹۶-۸۰) مترجم نیز در فرآیند ترجمه به منظور دستیابی به اهداف و اغراض مؤلف نیازمند تحلیل داده‌های نحوی در متن مبدأ است تا اینکه ساخت‌های نحوی به عنوان یک معیار مشترک میان فهم و نگرش مؤلف از یک طرف و میان مترجم از طرف دیگر حکم‌فرما باشد و می‌بایست بعد از تحلیل و بررسی این داده‌ها اقدام به کدگذاری آنها براساس توانش دستوری زبان مقصد کند.

۱-۱. روش پژوهش

پژوهش پیش‌رو بر آن است تا با شیوه تحلیل محتوا به بررسی ارتباط صورت‌بندی‌های نحوی و خرد گویشور و اهداف و اغراض مؤلف بپردازد. برای بررسی این ارتباط، گشتار جایگزینی‌ی‌گذاری

فجائیه به جای فاء جزاء در آغاز جواب شرط در متن قرآن انتخاب شد. از طرف دیگر مورد مطالعه از متن قرآن با ترجمه آیتی انتخاب شد تا با تحلیل داده‌های نحوی این مدل گشتاری، ترجمه حاضر بررسی و با ارائه ترجمه پیشنهادی فرآیند بازآفرینی آن در زبان مقصد بیان شود. همچنین لازم به ذکر است که برخی دیگر از مترجمان همچون رضایی به جهت مبدأ محور بودن ترجمه آنها ارتباط تنگاتنگ با پژوهش حاضر دارند. مقاله حاضر فقط درصدد بررسی ترجمه آیتی است.

۲-۱. پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش

این پژوهش درصدد است تا با بهره‌گیری از روش فوق به یک پرسش اصلی و یک پرسش فرعی به شرح ذیل پاسخ دهد:

۱. ارتباط میان صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنیت کاربر زبان چگونه است؟
 ۲. چگونه می‌توان ترجمه آیتی را در مدل گشتاری جایگزینی‌ی‌ای فجائیه به جای فاء جزاء در ابتدای جواب شرط در متن قرآن به چالش کشید؟
- و اما فرضیه‌های پژوهش:

۱. براساس زبان شناسی صورت‌گرا می‌توان گفت میان صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنیت کاربر زبان ارتباط مستقیم وجود دارد و خواننده می‌بایست در فرآیند فهم متن به تبیین گشتارهای اعمال شده بپردازد تا تعبیر معنایی درست از قصد گوینده صورت گیرد.
۲. براساس زبان‌شناسی صورت‌گرا و در حوزه اعمال گشتارها در متن مبدأ و تبیین داده‌ها براساس آنها امکان به چالش کشیدن ترجمه آیتی در مدل گشتاری جایگزینی‌ی‌ای فجائیه به جای فاء جزاء وجود دارد.

۳-۱. پیشینه پژوهش

کتاب‌ها و مقاله‌های بسیاری را می‌توان درباره صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنیت کاربر زبان سپس نقش آن در فرآیند فهم متن و ترجمه برشمرد. از قبیل:

۱. رضا ناظمیان و صادق خورشید در مقاله «تکنیک‌های روان‌سازی متن ترجمه در سه حوزه ساختار ترجمه، زمان، و ضمائر»؛ رویکردی توصیفی را دنبال کرده‌اند و در لابه‌لای سطور مقاله از تکنیک‌هایی گفته‌اند که بیشتر ناظر به روان‌سازی ترجمه در متن مقصد است بدون اینکه از ارتباط این روان‌سازی با فرآیند تحلیل داده در زبان مبدأ سخنی گفته باشند. در فرآیند مقاله تکنیک‌های روان‌سازی بر این اساس طرح‌ریزی شده که توجه مترجم بیشتر می‌بایست در جهت روان‌سازی متن باشد نه تحلیل داده‌های نحوی در متن مبدأ. در واقع بر اساس رویکرد اصلی مقاله صورت‌بندی‌های نحوی نقشی در فرآیند انتقال معنی و ترجمه ندارند.
۲. حامد صدقی و همکاران در مقاله «واکاوی ترجمه ساختارهای نحوی نشاندار و بی‌نشان در ترجمه موسوی گرم‌ارودی از خطبه جهاد براساس نظریه لمبرکت» با رویکرد تحلیل محتوا به بررسی ترجمه موردی مذکور می‌پردازند و براساس تحلیل داده‌های نحوی بر اهمیت گشتارها در فرآیند ترجمه تأکید می‌کنند.

۱. علی سعیدآوی و منصوره زرکوب در مقاله «دراسة نقدیة لکتاب فن الترجمة؛ الأفعال الناقصة نموذجاً» با رویکرد انتقادی به نقد مباحث مطرح شده در کتاب‌های فن ترجمه پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که این کتاب‌ها در یک نوع قالب اجباری طرح‌ریزی شده است و بدون تحلیل داده‌های نحوی اقدام به آموزش ترجمه کرده‌اند.

۲. حسین محسنی و امین شیخ باقری در مقاله «آسیب شناسی انتقال چند لایگی دلالتی در تعریب اشعار حافظ براساس نظریه تغییرات صوری کتفورد (بررسی موردی ترجمه‌های الشورابی و عباس زلیخه)» با رویکرد انتقادی به نقد ترجمه برخی ابیات حافظ به زبان عربی توسط الشورابی و زلیخه پرداخته‌اند که مهم‌ترین ابزار آنها در اثبات فرضیه، دستور زبان متن مبدأ و مقصد به عنوان ابزار پژوهش است که از منظر آن نحو در فرآیند خوانش معنی نقش مهمی را ایفا می‌کند.

۳. حمید رضا میرحاجی در مقاله «عقل نحو و نحو عقل (جستاری در بیان جایگاه عقل در دستور زبان عربی)» با تأکید به حضور عقل در ابزارهای دستوری زبان، بیان می‌کند که فهم دستور زبان منهای قوه عاقله ناممکن است و در آخرین نتیجه براساس رویکرد اصلی مقاله عنوان می‌کند که صرف و نحو دو حالت توصیفی و تحلیلی دارد و توجه به یکی و کنار گذاشتن دیگری کارایی این ابزار را کُند می‌کند؛ لذا رویکرد تحلیلی به داده‌های نحوی در ارتباط با دستور گشتاری است که نقش مهمی در فرآیند فهم متن دارد.

۴. عبدالکریم یوسفی در مقاله «إذ و إذا فجائیه و بررسی آن در ترجمه نصوص دینی» با تأکید بر آرای نحویان و مفسران در مورد انواع إذ و إذا بحث می‌کند و در فرآیند ترجمه به اهمیت تشخیص نوع آنها اشاره می‌نماید که نشان از اهمیت داده‌های دستوری در فرآیند فهم معنی است.

پژوهشی که به بررسی رابطه بین صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنیت کاربر زبان از یک طرف، و از طرف دیگر نقش و تحلیل داده‌های دستوری در فرآیند فهم و ترجمه متن باشد، یافت نشد اما همچنان که در پیشینه مذکور ملاحظه نمودیم سه اثر نخست به نقش توصیفی دستور زبان در فرآیند فهم اشاره داشتند اما دو اثر دیگر بیشتر ناظر به حالت استدلالی دستور زبان عربی پرداخته‌اند که می‌توان این دو اثر را مقدمه ورود به بحث خود بدانیم و از آنها در جهت پیشبرد اهداف تحلیلی داده‌های دستوری - نحوی استفاده کنیم. اما در ارتباط با مدل گشتاری جایگزینی حرف "إذای" فجائیه در ابتدای جواب شرط به جای "ف" جزء در متن قرآن هیچ پژوهشی یافت نشد.

۲. مبانی نظری

۲-۱. زبان: دستور - نحو

زبان به عنوان نظامی منسجم و دارای الگوهای کاربردی در طرح اندیشه‌ها نقش بسزایی در زندگی انسان دارد. این نظام منسجم با الگوهای متفاوت و نامحدود در جهان‌بینی انسان نیز نقش دارد و شاید بهتر باشد از این پس به جای واژه ۷ زبان ۷ از ترکیب ۷ نظام زبان ۷ استفاده کنیم تا در جهت توانش‌های این نظام بهتر بتوانیم بحث و گفت‌وگو کنیم. این موضوع ما را کمک خواهد

کرد تا در ذیل ترکیب ۷ نظام زبان ۷ به دو مقوله مهم توجه کنیم. مقوله‌های دستور^۱ و نحو^۲ دو سازه اصلی در نظام معرفتی این ترکیب به شمار می‌روند. جورج یول در کتاب *The study of language* بین این دو تمایز قائل شده و هدف دستور را توجه به ماهیت و بررسی نظام حاکم بر آن، جدا از به‌کاربرندگان آن می‌داند و هدف نحو را بررسی توانش مدل‌های دستوری در الگوهای به‌کار گرفته شده توسط کاربران می‌داند (رک: یول، ۲۰۱۴: ۹۶-۸۰) نحویان و بلاغیان زبان عربی شاید در اصطلاح بین این دو مقوله تمایز قائل نشدند اما در عملکرد شاهد این هستیم که آنها بین این دو تفاوت قائل شده‌اند. به عنوان مثال عبدالقاهر جرجانی در کتاب *دلائل الاعجاز* اهداف خود را در زمینه تحلیل متن ادبی براساس دو نظریه پیش می‌برد. در ابتدا به بررسی نظام کلی زبان عربی در قالب نظریه^۳ تعلیق^۴ می‌پردازد که هدف وی در این بخش ارائه مدل‌های سه‌گانه بین عناصر جمله در زبان عربی است (رک: الجرجانی، ۱۹۸۴: ۷-۴) سپس در ادامه در قالب نظریه^۵ نظم^۶ به بررسی مدل‌های گشتاری در درون این مدل‌های سه‌گانه می‌پردازد و براساس گشتارهای به‌کار گرفته شده توسط کاربر زبان به تحلیل نمونه‌های ادبی می‌پردازد. بنابراین می‌توان گفت وی در عملکرد بین دو مقوله نحو و دستور از هم تمایز قائل شده است. این امر همان مسئله‌ای هست که چامسکی در کتاب *Syntactic structures* با تکیه بر گشتارهای اجباری^۳ و گشتارهای اختیاری^۴ میان دو نوع از جملات هسته‌ای^۵ و غیر هسته‌ای تفاوت قائل می‌شود و بیان می‌دارد که جمله‌های هسته‌ای، جمله‌هایی را شامل می‌شود که حاصل عملکرد قواعد گشتاری اجباری است و جمله‌های غیر هسته‌ای شامل جمله‌هایی است که حاصل عملکرد قواعد گشتاری اختیاری است (۱۹۵۷: ۴۵). در واقع حوزه دستور منوط به بررسی جمله‌های هسته‌ای است که کاربر زبان نقشی در اعمال تغییرات بر روی آن در بافت‌های متعدد را ندارد، اما حوزه نحو منوط به بررسی جمله‌های غیر هسته‌ای است که حاصل عملکرد اعمال تغییرات توسط کاربر زبان در بافت‌های متعدد است. به عنوان مثال، در دو نمونه زیر به گشتار جابجایی^۶ دقت کنیم:

۱. فی الدار صاحبها / ۲. تعب الحیاة

در نمونه اول کاربر زبان براساس اختیار و اراده خود موجب جابجایی و تقدیم خبر ۷ فی الدار^۷ نشده است بلکه مسئله دستوری^۷ بودن باعث شده که ۷ فی الدار جابجا شود و این جابجایی هیچ ارتباطی با اهداف و اغراض مؤلف ندارد. اما درباره نمونه دوم این مسئله صدق نمی‌کند زیرا مسئله دستوری بودن باعث جابجایی نشده است بلکه این کاربر زبان است که باعث اعمال تغییر

1. Grammar
2. syntax
3. Obligatory Transformation
4. Optional Transformation
5. Kernel Sentences
6. Rearranged
7. Gramatical

در ژرف‌ساخت تعبیر زبانی^۱ شده است. به همین سبب وارد حوزه بررسی بافت، اهداف و اغراض مؤلف نسبت به این جابجایی می‌توان شد.

بسیاری دیگر از نحویان و بلاغیان همچون ابن‌جنی نیز به‌گونه‌ای دیگر میان این دو مقوله تفاوت قائل شده‌اند که امکان بررسی همه آنها از حوصله این بحث خارج است و پژوهش دیگری می‌تواند عهده‌دار این مسئله شود. از این رو ما در تحلیل داده‌ها باید بین این دو مقوله تمایز قائل شویم زیرا تمایز این دو مقوله ما را در تبیین مدل گشتاری مورد نظر کمک خواهد کرد.

۲-۲. نظام زبان؛ ایده‌ها و فرآیند ترجمه

بررسی داده‌های متن مبدأ براساس توانش‌های نحوی یکی از مهم‌ترین روش‌ها در فرآیند فهم متن است زیرا که یک نوع مکانیزم تجربی برای خوانشگر است تا بتواند با کاربست آن در فرآیند فهم و ترجمه متون، تعبیر معنایی جمله‌ها را ممکن سازد. از طرف دیگر خوانشگر با کاربست این روش می‌تواند به طور نظام‌مند بین مدل‌های گشتاری موجود در توانش دستوری و خرد کاربران زبان ارتباط ایجاد کند زیرا که کاربر زبان دستورنویسی است که می‌تواند با بهره‌گیری از خرد ذاتی وفطری از توانش‌های دستوری استفاده کند که معناشناسان آگاهانه در پی‌آند (بواس و دیگران، ۱۳۷۶: ۳۸). به عبارت دیگر از آنجایی که در مکتب زبان‌شناسی صورت‌گرا بر توانایی ذهنی افراد جهت تولید جمله‌ها با استفاده از دانش ناخودآگاه تأکید می‌شود (راسخ مهند، ۱۴۰۱: ۷۴)، می‌توان گفت کاربران زبان دستورنویسان ناخودآگاه زبان موردنظر هستند. بسیاری از خوانشگران و پژوهندگان بر این باورند که به جهت روان‌سازی متن مقصد بسیاری از داده‌های نحوی متن مبدأ را می‌توانند بدون در نظر گرفتن توانش دقیق معنایی تغییر دهند و معتقدند که روان‌سازی متن مقصد مهم‌تر از تحلیل داده‌های نحوی در متن مبدأ است زیرا در این رویکرد متن مقصد اهمیت بیشتری دارد و «متن ترجمه مانند جاده است و خواننده همچون راننده‌ای است که روی این جاده می‌راند. اگر این جاده، آسفالت و صاف باشد، راننده آن را بدون هیچ دشواری طی می‌کند و به مقصد می‌رسد، اما اگر این جاده، قدم به قدم، دست‌انداز و گودال‌های کوچک و بزرگ داشته باشد، راننده از آن خسته شده، عطایش را به لقایش می‌بخشد (ناظمیان و خورش، ۱۳۹۸: ۲۵۱). اگر منظور نویسندگان در این مثال قابل فهم بودن متن باشد که رویکرد پژوهش حاضر از آن استقبال می‌کند اما در مثال ذکر شده و در فرآیند مقاله فنون روان‌سازی بر این اساس طرح‌ریزی شده که توجه مترجم بیشتر می‌بایست در جهت روان‌سازی متن باشد نه تحلیل داده‌های نحوی در متن مبدأ. از این روی اهمیت دادن به داده‌های نحوی مدل‌های گشتاری در فرآیند فهم و ترجمه می‌تواند در درجه نخست اهمیت واقع شود زیرا بدون در نظر گرفتن روابط نحوی در سطح ژرف‌ساخت امکان فهم متن بسیار پایین است. این امر بدان جهت است که ژرف‌ساخت نقش تعیین‌کننده در تعبیر معنایی اثر دارد (یول، ۲۰۱۴: ۱۰۲) از این‌رو اهمیت به ژرف‌ساخت و مشخص کردن گشتارهای جانشینی که توسط مؤلف بر سطح ژرف‌ساخت اعمال می‌شود و در سطح روساخت خود را نشان می‌دهد، از مهمترین نقش‌های خوانشگر متن است و

باعث می‌شود که فرآیند فهم با عمق بیشتری نسبت به داده‌های متن صورت گیرد زیرا که ژرف ساخت نمود دقیق‌تر و عمیق‌تر از نظام ساختاری جمله در زبان است (چامسکی، ۲۰۰۷، ۶۱). بنابراین خوانشگر به جهت توجیه ساختار معنایی می‌بایست بین روساخت و ژرف‌ساخت ارتباط برقرار کند سپس با تکیه بر گشتارهای اعمال شده توسط کاربر، اقدام به تفسیر و تعبیر معنایی اثر کند از این رو است که نحویان همواره دو سطح ظاهری و مقدر در بررسی ساخت‌های زبانی در نظر می‌گرفتند. دانش مربوط به مطالعه و بررسی ژرف‌ساخت بر این امر دلالت می‌کند که کاربر زبان به منظور بیان ایده‌ها و اغراض خود از انواع متفاوت گشتارها استفاده می‌کند تا در سطح ژرف ساخت اعمال‌هایی را انجام دهد و براساس ایده‌ها و نظم فکری خود سطح روساخت را تولید نماید. اعمال این گشتارها می‌بایست متناسب با توانش زبانی باشد (عبداللطیف، ۱۹۹۰: ۱۴). به طوری‌که در برخی موارد اعمال انواع گشتارها جایز نیست زیرا توانش دستوری زبان مورد نظر این اجازه را به کاربر نمی‌دهد. به نمونه زیر بنگریم:

إلى المدرسة ما ذهب على

در نمونه بالا با مبنا قرار دادن جمله هسته‌ای (ما ذهب على إلى المدرسة) اعمال گشتار جابجایی (إلى المدرسة) و نشاندار کردن جمله در روساخت جایز نیست زیرا در توانش دستوری زبان عربی امکان تقدیم این مقوله بر حرف نفی (ما) وجود ندارد به همین دلیل در صورت اعمال آن در نمونه بالا با یک جمله غیردستوری روبرو خواهیم شد. از طرف دیگر هر نوع تغییر و جابجایی در ژرف ساخت موجب تولید معنا نمی‌شود بلکه در بسیاری موارد باعث اختلال در فرآیند تولید معنی می‌گردد از این رو کاربر زبان می‌بایست به دو معیار ۷ اصل جمال شناسیک ۷ و ۷ اصل رسانگی ۷ در فرآیند اعمال گشتارها توجه کند (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۹: ۱۳) تا متن وی در فرآیند انتقال ایده‌ها و مقاصد دچار عدم رسانگی و ابهام نشود. به عبارت دیگر می‌توان گفت که این دو اصل همان حضور قرینه‌ها در فرآیند ارتباط کلامی است که مؤلف بدون حضور آنها نمی‌تواند اقدام به اعمال گشتارها نماید. از طرف دیگر می‌بایست به این موضوع توجه شود که اعمال گشتارها در ژرف‌ساخت در بسیاری موارد باعث پیچیدگی در متن و ایجاد غموض می‌شود که در برخی رویکردهای نقدی این نوع غموض و پیچیدگی از مهم‌ترین مشخصه‌های متن ادبی است که باعث به طول انجامیدن فرآیند فهم متن و در نتیجه فعالیت ذهنی مخاطب می‌شود (الجرجانی، ۱۹۹۱: ۱۴۱). از این رو اعمال گشتارها در متن غائب یا ژرف‌ساخت به نوعی خواستار مشارکت فعال خواننده در فرآیند فهم است و به همین دلیل مترجم هم به عنوان خوانشگر کدها می‌بایست از این مشارکت غافل نباشد و در تعبیر معنایی گشتارها به فعالیت کدخوانی بپردازد تا بتواند پیوند بین کدها و ایده‌های ذهنی مؤلف را کشف نماید و در ترجمه خود از آنها استفاده کند.

۲-۳. صورت‌بندی‌های نحوی و ذهنی گوینده

در زبان‌شناسی صورت‌گرا با مبنا قراردادن خردگرایی به عنوان خاستگاه فلسفی (چامسکی، ۱۹۶۶: ۵۲) به رابطه میان صورت‌بندی‌های نحوی و ذهن کاربر زبان اهمیت زیادی داده می‌شود و به همین دلیل توانایی ذهنی کاربر مهم‌ترین نقش را در این رویکرد از زبان‌شناسی ایفا می‌کند (راسخ

مهند، ۱۴۰۱: ۷۴) که بر اساس همین موضوع اصل توانش به عنوان انگاره‌ای در بطن زبان‌شناسی صورت‌گرا قلمداد می‌شود (چامسکی، ۱۹۶۵: ۱۳۹). از این روی بین توانش ذهنی افراد و صورت‌بندی‌های نحوی ارتباط مستقیم براساس این رویکرد وجود دارد و اعمال گشتارها در جملات هسته‌ای^۱ مبتنی بر کارکرد حوزه توانش است که ریفاتیور براساس همین توانش مسأله دستور زبان خاص هر متن را مطرح کرد و بیان داشت که هر متنی دستور خاص خود را دارد (عرفت‌پور، ۱۴۰۲: ۶) زیرا که توانش نویسنده هر متنی متفاوت از دیگری است.

برای روشن شدن موضوع بالا می‌توان کارخانه‌ای را در نظر گرفت که هدف نهایی آن تولید سیمان است. این مجموعه برای تولید سیمان از یک مکانیزم نظام‌مند و هدفدار تبعیت می‌کند که اگر کوچک‌ترین خللی در آن وارد شود تولید سیمان به شکل درست صورت نخواهد پذیرفت به طوریکه مثلاً دانه‌های بزرگ در داخل آن ایجاد می‌شود و یا رنگ آن تغییر می‌کند. از طرف دیگر دقیق بودن مکانیزم تولید سیمان و منظم کارکردن آن باعث تولید سیمان با کیفیت خواهد شد. حال همین نمونه را نسبت به ذهن و صورت‌بندی‌های نحوی در نظر بگیریم به طوری که صورت‌بندی‌های نحوی در نتیجه مکانیزم‌های توانش زبانی است و صورت‌بندی‌های دقیق نحوی حاصل عملکرد منظم و هدفمند این مکانیزم است. خوانشگر صورت‌بندی‌های نحوی براساس قواعد خوانش امکان تفسیر نحوه عملکرد این مکانیزم را می‌تواند تعبیر کند. از طرف دیگر اعمال گشتارها نیز براساس عملکرد دقیق این مکانیزم صورت می‌گیرد و کاربر زبان نمی‌تواند دلبخواهی و بدون در نظر گرفتن توانش این مکانیزم دست به اعمال گشتار بزند بلکه می‌بایست این موضوع با در نظر گرفتن توانش زبانی و اهداف و اغراض کاربر باشد. بنابراین اعمال گشتارها در زبان نه تنها بی‌هدف نمی‌باشد بلکه بیانگر عملکرد ذهن کاربر است تا نحوه چینش و پردازش مفاهیم را به خواننده انتقال دهد. و خوانشگر در فرآیند فهم معنی بتواند براساس نوع صورت‌بندی‌های نحوی اقدام به تعبیر نوع عملکرد توانش کند که همان ذهن کاربر زبان است. به همین دلیل است که در زبان‌شناسی صورت‌گرا، چامسکی در نظریه معیار^۲ معنی را خوانشی می‌داند زیرا قواعد خوانش معنا آنچه را که در ژرف‌ساخت تولید شده و موجود است خوانش می‌کنند و در نتیجه معنای جمله را به دست می‌دهند (دبیر مقدم، ۱۳۹۶: ۲۳۷). از این روی خوانشگر متن با تمرکز بر قواعد خوانش و کشف ژرف‌ساخت و تحلیل داده‌های آن می‌تواند کیفیت پردازش ایده‌ها و گزاره‌ها در ذهن مؤلف و یا کاربر زبان را آشکار سازد. به مثال زیر دقت کنیم:

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أُنْزِلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أُسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ) (النحل: ۲۴)

در نمونه بالا واژه أساطیر مرفوع است و این موضوع در تعبیر معنایی آن نقش اساسی دارد چرا که ژرف‌ساخت آن به شکل زیر خواهد بود:

1. Kernel sentences

2. Standard theory

..... قالوا: هذا أساطير الأولين

که این امر حکایت از آن دارد که گوینده داشتن منبع غیبی کتاب مورد نظر را انکار می‌کند و گویی هیچ باوری بدان ندارد. اما اگر به شکل منصوب می‌آمد ژرف ساخت آن به شکل زیر تحلیل می‌شد:

..... قالوا: أنزل أساطير الأولين

که حکایت از اعتقاد گوینده بر منبع غیبی آن می‌کند. همانگونه که می‌بینیم تحلیل داده‌های دستوری نشانگر نوع پردازش داده‌ها در ذهن گوینده است و رابطه مستقیم با شناخت ذهن گوینده دارد.

۲-۴. زبان - دستور و کاربر - پردازش گزاره‌های مفهومی

دستور به عنوان مجموعه‌ای از الگوها و ساختارهای معین یک نظام منسجم و هماهنگ را تشکیل می‌دهد (گلفام، ۱۳۸۵: ۱) که اجزای آن به صورت شبکه‌ای در ارتباط و تعامل با یکدیگر هستند. این ارتباط و هماهنگی بین اجزاء بیانگر هماهنگی و کیفیت پردازش ایده‌ها و گزاره‌های مفهومی هست اما کاربر زبان با در نظر گرفتن توانش‌های زبانی برای بیان مقاصد و اهداف خود اقدام به اعمال گشتارهای متفاوتی در این ساختارها و الگوها می‌کند از این روی می‌توان گفت اعمال هر نوع تغییر در ساختارهای دستوری بیانگر تفاوت در نگرش مؤلف و کاربر زبان است. به همین جهت خوانشگر و مترجم متن می‌بایست به این تفاوت‌ها توجه و دقت کافی را داشته باشد تا در دریافت و کدگذاری این نظام نشانه‌ای در متن مقصد دچار سردرگمی نشود. در یک متن، خوانشگر و یا مترجم با نظام نشانه‌ای خاص سروکار دارد که همه نشانه‌ها در تقابل با یکدیگر هستند (صفوی، ۱۳۹۷: ۵۶)؛ بنابراین اگر ما دو ابزار زبانی مورد پژوهش در این مقاله را دو نوع نشانه به شمار آوریم می‌بایست در تعبیر معنایی متن آن دو را از هم جدا سازیم زیرا که انتخاب یکی از این دو واحد رمزگانی بر روی محور جانشینی نوع پردازش داده توسط مؤلف را بیان می‌کند و در فرآیند خوانش و ترجمه می‌بایست بدان توجه شود. از این روی می‌توان گفت انتخاب یک رمزگان و اعمال آن در متن بر حسب دستور گشتاری تنها انتخاب واژگان و رمزگان نیست بلکه یک نوع پردازش گزاره‌های مفهومی را در بردارد که در فرآیند فهم متن از اهمیت زیادی برخوردار است. از طرف دیگر می‌بایست به این امر توجه شود که در فرآیند فهم مسئله ۷ کفایت دستوری ۷ خوانشگر و مترجم نقش مهمی دارد تا جایی که اگر این کفایت وجود نداشته باشد مسئله انتخاب رمزگان در محور جانشینی ارتباطی به پردازش گزاره‌ها نخواهد داشت و آن را امری دل‌خواهی قلمداد خواهیم نمود که هیچ نقشی در فرآیند فهم متن نخواهد داشت. این در صورتی است که باید به این سؤال پاسخ داده شود که چرا مؤلف از واحدها و نشانه‌های زبانی موجود در حافظه و ذهن دست به انتخاب و چینش یک رمزگان مشخص می‌زند؟ برای پاسخ دادن به پرسش بالا به تعریف عبدالقاهر جرجانی از نظم مراجعه می‌کنیم که می‌گوید: النظم هو توخى معانى النحو (الجرجانى، ۱۹۸۴: ۸۱). واژه ۷ توخى ۷ در گفتار عبدالقاهر مرکزیت کانونی تعریف نظم را بر عهده دارد که تأثیر گزینش‌های متفاوت را بررسی می‌کند و مؤلف در چهارچوب

قوانین زبانی به عنوان شبکه‌ای از روابط واژی - دستوری دست به انتخاب و گزینش رابطه مورد نظر می‌نماید (هادی و سید قاسم، ۱۳۹۲: ۱۳۱ - ۱۳۲). بنابراین می‌توان گفت که نظم مورد نظر جرجانی در نتیجه همین گزینش و انتخاب از بین توانش‌های روابط زبانی است و مؤلف برای ایجاد نظم از بین توانش‌های زبانی دست به انتخاب می‌زند. از طرف دیگر خوانشگر و مترجم نیز به جهت رسیدن به قصد مؤلف می‌بایست دلایل، اغراض و اهداف این انتخاب‌ها را در فرآیند فهم مورد بررسی قرار دهند تا وجه گزینش یک رابطه واژی - دستوری مشخص و آشکار شود و به دنبال آن کیفیت و نوع پردازش گزاره‌های مفهومی در نگاه مؤلف تبیین گردد. از این منظر ما به دنبال بررسی وجه انتخاب ۷ إذا ۷ فجائیه در نمونه‌های مورد مطالعه هستیم تا در فرآیند فهم و ترجمه، دلایل، اغراض و اهداف مؤلف روشن، و کیفیت پردازش گزاره‌ها تبیین گردد.

۳. بخش تحلیل موردهای مطالعه

۳-۱. بررسی معناشناختی گشتار جایگزینی إذا فجائیه به جای فاء جزء

ساخت جمله در بررسی فرآیند فهم متن و ترجمه از مهم‌ترین مباحث است که در هر زبانی تابع دستور حاکم بر آن است و کاربر زبان در چهارچوب توانش زبانی می‌تواند در حوزه اعمال گشتارها رفتار کند تا در جهت کدگذاری به منظور تبادل ایده‌ها اقدام نماید. بنابراین خوانشگر و مترجم متن می‌بایست آشنایی دقیقی با زبان مورد نظر داشته باشد که این امر مستلزم تحلیل قاعده‌های ساختی جملات آن زبان است و یا به تعبیر دیگر مترجم و خواننده باید از کفایت دستوری برخوردار باشد (قائم‌نیا، ۱۴۰۱: ۲۳۵) و بتواند ساخت‌های دستوری متن را تشخیص و به کار برد، زیرا → ساخت جمله در هر زبانی تابع قواعد خاصی است که به ۷ قواعد ساخت سازه‌ای ۷ موسوم است (پاشایی و...، ۱۳۹۶: ۱۱۵). آشنایی مترجم با این قواعد ساخت سازه‌ای، استنباط مطالبی را که متن به طور آشکار نگفته، برای وی امکانپذیر می‌کند. از این روی قبل از ورود به تحلیل نمونه‌ها در مدل مذکور به سراغ بررسی معناشناختی ساخت شرطی در چهارچوب مقاله پیش‌رو می‌پردازیم:

إن تدخل الصف ترنی

ساختار بالا هسته اصلی ساخت شرطی را نشان می‌دهد که دارای سه جزء (ادات شرط + فعل شرط + جواب شرط) است اما مؤلف در متن براساس اغراض و اهداف خود دست به اعمال انواع گشتارها در این هسته می‌زند. یکی از انواع گشتارها، گشتار جایگزینی إذا فجائیه به جای فاء جزء در آغاز جواب شرط در متن است (الأشمونی، ۱۹۵۵: ۵۸۹). بنابراین در ساختار شرطی ما می‌توانیم به جای حرف فاء از حرف إذا فجائیه استفاده کنیم و دو جمله زیر احتمال کاربرد خواهد داشت:

إن تدخل الصف فأنت ترانی

إن تدخل الصف إذا أنت ترانی

با این اختلاف که جمله نخست به کاربرد معیار نزدیک‌تر است اما جمله دوم از درجه کاربرد معیار فاصله گرفته است و وارد حوزه ۷ نشان‌داری ۷ شده است که با قصد و غرض معنایی مؤلف در

ارتباط است. بررسی این نشاننداری در محور جانشینی نقش مهمی در تبیین سازمان معنا در زبان دارد. از این روی خوانشگر و مترجم باید به انتخاب و ترجیح آرایش و ترکیب خاصی نسبت به آرایش‌ها و ترکیب‌های دیگر در بافتی خاص توجه کند (تامپسون، ۲۰۰۴، ۹)؛ زیرا هر گونه تغییری در انتخاب و گزینش و چینش واژگان و عناصر تشکیل‌دهنده آن منجر به تغییر معنایی خواهد شد (هلیدی و متیسن، ۲۰۰۴: ۲۱). از این روی می‌بایست بین دو نمونه مذکور تفاوت ملحوظی در ساخت و پردازش گزاره‌های معنایی وجود داشته باشد که می‌توان گفت: معنای مورد نظر مؤلف در نمونه اول این است که وارد شدن (الدخول) سبب و دلیل رؤیت است اما در مدل دوم علاوه بر معنای قصد شده در مدل اول یک معنای گفته نشده ولی قابل استنباط بر اساس کفایت دستوری وجود دارد و آن معنای مفاجئ و ناگهانی بودن رؤیت است و مترجم می‌تواند در فرآیند کدگذاری این مؤلفه معنایی را در نظر داشته باشد و دو مدل بالا را به دو روش متفاوت ترجمه کند:

اگر وارد کلاس شوی من را خواهی دید.

به محض اینکه وارد کلاس شوی من را خواهی دید.

براین اساس کفایت دستوری مترجم و فهم وی، سازه‌های نحوی نقش مهمی در فرآیند کدگذاری ایفا می‌کند. اکنون براساس همین رویکرد در مدل گشتاری مذکور به دنبال تحلیل نمونه‌ها در متن قرآن می‌رویم.

۳-۲. بررسی نمونه‌های مورد مطالعه در متن قرآن

ساختار شرط در قرآن یا هر متن دیگری از مدل‌های متفاوتی که در توانش دستوری عربی پیش بینی شده است می‌تواند پیروی کند و بررسی تمامی این مدل‌ها خارج از دایره مطالعه این پژوهش است و پژوهش دیگری می‌تواند عهده‌دار آن باشد. ما در این پژوهش به بررسی یکی از این مدل‌ها براساس گشتار جایگزینی حرف ۷ ف ۷ جزء در آغاز جواب شرط با حرف ۷ اِذَیْ فجائیه هستیم تا اینکه براساس کفایت دستوری در مدل گشتاری مورد نظر به بررسی معنای گفته نشده ولی قابل استنباط جمله پردازیم و همین مسئله را در تحلیل ترجمه مذکور واکاوی کنیم. در این بخش از پژوهش به واکاوی مدل گشتاری مورد نظر می‌پردازیم و سعی می‌کنیم ترجمه پیشنهادی را با در نظر گرفتن ساخت اطلاعی مورد نظر و برابر نهاد آن در زبان مقصد ارائه دهیم:

۱. نمونه اول: (فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ) (عنکبوت ۶۵)

ترجمه آیتی: چون به کشتی نشستند خدا را با اخلاص در دین او خواندند و چون نجاتشان داد و به خشکی آورد، شرک آوردند.

در ترجمه مورد بالا هیچ رمزگانی برابر نهاد مدل دستوری اِذَیْ فجائیه که بیانگر ناگهانی بودن موضوع باشد قرار داده نشده است. گویی مترجم بدون در نظر گرفتن این ساخت آن را ساختی عادی در نظر آورده و اقدام به ترجمه کرده است. با در نظر گرفتن این ساخت اطلاعی ترجمه زیر را می‌توان پیشنهاد کرد:

ترجمه پیشنهادی: هنگامیکه سوار در کشتی شوند خدای را یکرنگ و پاکدل فراخوانند اما همین‌که آنها را به خشکی درآریم و نجات دهیم، بناگاه شرک می‌ورزند. چنان‌که ملاحظه می‌شود در ترجمه پیشنهادی رمزگان «همین‌که..... بناگاه» برابر نهادِ إِذای فجائیه در ساخت اطلاعی متن مبدأ است.

۲. نمونه دوم: (إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ) (نحل ۵۴)

ترجمه آیتی: و باز چون آن محنت را به پایان آرد گروهی از شما به پروردگارشان شرک می‌شوند.

در ترجمه مورد نظر رمزگان ۷باز۷ به نحوی اشاره به ساخت اطلاعیِ إِذای فجائیه در زبان عربی دارد که نشان‌دهنده توحید موقت و برگشت دوباره آنها به شرک است اما با این حال پردازش مفهوم ناگهانی، سریع و غیرمنتظره بودن تصمیم آنها را بیان نمی‌دارد.

ترجمه پیشنهادی: همین‌که بلا را از شما دور کرد بناگاه گروهی از میان شما برای پروردگارشان همتایانی قائل شدند.

چنانکه در ترجمه پیشنهادی ملاحظه می‌شود مدل مورد نظر را می‌توان برابر نهاد ساخت مذکور قرار داد تا بیانگر غیرمترقبه بودن و تصمیم‌های ناگهانی انسان جاهلی باشد.

۳. نمونه سوم: (فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ آلَ عَذَابٍ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ) (زخرف ۵۰)

ترجمه آیتی: چون عذاب را از آنها برداشتیم، پیمان خود را شکستند.

مترجم در نمونه مورد نظر نیز هیچ‌گونه برابر نهادی برای هم‌ارزی کردن ترجمه با متن مبدأ ارائه نکرده است و ساخت مورد مطالعه پژوهش حاضر را در نظر نگرفته است به همین دلیل از ترجمه مترجم نمی‌توان ناگهانی بودن اقدامات و تصمیم‌های این گروه را استنباط کرد.

ترجمه پیشنهادی: همین‌که بلا را از آنها دور کردیم بناگاه پیمان خود را شکستند.

پژوهش مورد نظر همان مدل ۷همین‌که..... بناگاه۷ را به جهت استنباط ناگهانی بودن نقض پیمان آنها و تصمیماتشان ارائه می‌کند تا برابر نهاد مناسبی برای هم‌ارزی بودن ترجمه با متن مبدأ باشد.

۴. نمونه چهارم: (فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ...) (یونس ۲۳)

ترجمه آیتی: چون خدا آنها را برهاند، بینی که در زمین به ناحق سرکشی کنند...

چنانکه ملاحظه می‌شود مترجم در نمونه بالا از رمزگان فعلی ۷بینی۷ به عنوان برابر نهادِ إِذای فجائیه استفاده کرده است که اگر ژرف‌ساخت معنایی آن را ۷خواهی دید۷ در نظر بگیریم امکان تعبیر ناگهانی و غیرمترقبه بودن موضوع از آن قابل استنباط نمی‌باشد اما اگر ژرف‌ساخت آن را ۷آنگاه خواهی دید۷ براساس مکث و درنگی که بعد از فعل ۷برهاند۷ وجود دارد، در نظر بگیریم امکان تعبیر و استنباط غیرمترقبه بودن موضوع وجود خواهد داشت اما بررسی این احتمالات تعبیری نیاز به کفایت دستوری - معنایی خواننده دارد و خود این مسئله باعث کاهش خوانندگانی می‌شود که تعبیر درستی خواهند داشت به همین دلیل پژوهش حاضر ترجمه زیر را پیشنهاد می‌کند:

ترجمه پیشنهادی: همین که خداوند آنها را رهایی بخشد بناگاه در زمین وبه ناحق تعدی و سرکشی کنند...

همانند نمونه‌های قبلی از مدل تعبیری ۷ همینکه... بناگاه... ۷ در ترجمه مورد نظر استفاده شد تا امکان تعبیر معنایی غیر مترقبه بودن مسئله برای خواننده به راحتی قابل استنباط باشد.

۵. نمونه پنجم: (فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بَلِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ) (أعراف ۱۳۵)

ترجمه آیتی: چون تا آن زمان که قرار نهاده بودند عذاب را از آنها دور کردیم، پیمان خود را شکستند.

همان طور که ملاحظه می شود مترجم در این نمونه نیز برابر نهاد مناسبی برای ساخت اطلاعی مورد پژوهش قرار نداده است و امکان تعبیر غیرمترقبه بودن رفتار افراد از آن قابل برداشت نیست به همین جهت به سراغ الگوی ارائه شده پژوهشگر می‌رویم و ترجمه زیر را پیشنهاد می‌دهیم:

ترجمه پیشنهادی: همین که نکبت و بدبختی را از آنان - تا مدتی که متعهد شدند ایمان آورند - برداشتیم بناگاه پیمان شکنی کردند.

با نگاه به ترجمه بالا می‌توان گفت که الگوی تعبیری «همین که... بناگاه...» الگوی مناسبی برای ترجمه ساخت اطلاعی مورد نظر در متن مبدأ است که بر اساس این الگو امکان دریافت معنای غیرمترقبه بودن برای خواننده وجود دارد.

۳-۳. کاربرد اِذای فجائیة و ارتباط آن با رفتار انسان جاهلی

زبان به عنوان ابزاری برای تعامل اجتماعی نمی‌تواند تنها در نقش توصیفی صورت‌های زبانی بررسی شود بلکه می‌بایست رابطه دوسویه و دیالکتیک بین کاربرد زبان و بافت را در نظر گرفت تا بتوان به تحلیل درستی دست یافت زیرا تحلیل گر نمی‌تواند تنها به توصیف صورت‌های زبانی بپردازد و هدف و نقشی را که این صورت‌های زبانی ایفا می‌کنند، نادیده بگیرد (سلطانی، ۱۳۹۶: ۳۰). به همین دلیل بهتر است تا بررسی صورت‌های زبانی در بافت کاربرد آنها تبیین شود تا معنای مورد نظر به درستی استنباط گردد. از این روی، همان‌طور که در پنج نمونه مورد مطالعه پژوهش حاضر ملاحظه می‌شود ساخت معنایی نمونه‌ها در مورد رفتار انسان جاهلی در موقعیت و شرایط بحرانی است که وی به هنگام سختی و شرایط خطر احساس نا امنی می‌کند و بدون هیچ درنگی صرفاً با زبان ابراز ایمان می‌کنند و همین که این موقعیت و شرایط خطر کنار می‌رود وی دوباره به همان حالت قبل از ایمان گفتاری باز می‌گردد.

با در نظر گرفتن بافت بالا می‌توان نقش و هدف صورت زبانی مورد نظر را به جهت کاربرد اِذای فجائیة به جای فاء جواب بهتر تبیین کرد زیرا مدل کاربردی مورد نظر بر ناگهانی و غیر مترقبه بودن کنشگر دلالت دارد که بیانگر این است که ذهنیت انسان جاهلی یک نوع کنش حسی و انفعالی را انجام می‌دهد و می‌توان گفت ژرف‌نگری و عمق در اندیشه‌ورزی ندارد (عابد الجابری، ۲۰۰۹: ۹۳) که در نتیجه آن رفتار وی یک رفتار انفعالی سریع و بدون پشتوانه فکری در

تصمیم‌گیری است که در یک چشم به هم زدنی تغییر می‌کند. بنابراین کاربرد نحوی مورد نظر در بافت و شرایط مذکور نشان‌دهنده طرحی کلی از خرد، بینش و نوع پردازش مفاهیم و رفتارهای کاربر زبان در بافت اجتماعی دوره جاهلی است.

۴. نتیجه

در این مقاله، بر پایهٔ ارتباط دو سویه صورت زبانی و خرد و نوع پردازش کاربر زبان، داده‌های پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به نظر می‌رسد رابطه‌ای دوسویه بین صورت‌های زبانی و نوع پردازش مفاهیم توسط کاربر زبان در بافت مورد نظر وجود دارد. در پژوهش حاضر سعی شد تا ارتباط مدل گشتاری جایگزینی اِذای فجائیه به جای فاء جزاء در آغاز جواب شرط و ارتباط آن با پردازش داده‌ها و مفاهیم در ذهن کاربر زبان بررسی شود. در بررسی داده‌ها مشخص شد که الگوی گشتاری مورد نظر یکی از گزاره‌های اصلی تبیین کننده نوع رفتار انسان جاهلی در مواقع و شرایط بحرانی است که نشان از ناگهانی و غیرمترقبه بودن رفتار آنها در موقعیت‌ها و بافت‌های پرتنش و غیر عادی است. از سوی دیگر، مترجم بدون توجه به هدف نویسنده از به کارگیری این ساخت اطلاعاتی خاص در بافت خاصی از متن، به ترجمه آن در تمامی موارد به عنوان یک ساخت عادی پرداخته و در نتیجه مترجم نتوانسته تعبیر معنایی درستی از ساخت مورد نظر کند. پژوهش حاضر با در نظر گرفتن رابطه دو سویه بین صورت زبانی و بافت متن، برابر نهاد «همین که ... بناگاه...» را برای ترجمه نمونه‌های مورد مطالعه پیشنهاد داد که امکان تعبیر معنایی «ناگهانی و غیر مترقبه بودن» رفتار کنشگر در پردازش مفاهیم را دارد که نشان از نوع رفتار وی در بافت مورد نظر است یا به تعبیر دیگر نشان از ایمان لحظه‌ای و توحید موقت آنها است.

منابع

القرآن

الأشُمونی. نورالدین. (۱۹۵۵). شرح الأشُمونی علی الألفیه. تحقیق: محی الدین عبدالحمید. ط ۱. بیروت: دار الکتاب العربی.

بوأس، جی، گی یام، جی بی، کولوگیلی، دی ای. (۱۳۷۶). سیر زیان‌شناسی در جهان اسلام: دیرینه زیان‌شناسی عربی. ترجمهٔ سید علی میر عمادی. تهران: رهنما.

پاشایی، محمد، احمد زاده هوچ، پرویز، تاروردی نسب، محمد. (۱۳۹۶). «بررسی و نقد آراء دستورنویسان درباره عناصر ساختمانی جمله شرطی در زبان عربی»، ادب عربی، (۹)، ۲، ۱۲۶ - ۱۱۳.

الجابری، محمد عابد. (۲۰۰۹). نقد العقل العربی ۱: تکوین العقل العربی، ط ۱۰، بیروت، مرکز دراسات الوحدة العربیة.

الجرجانی، عبدالقاهر. (۱۹۸۴). دلائل الإعجاز، التعلیق، أبوفهر محمود محمد شاکر، القاهرة، مکتبة الخانجی.

الجرجانی، عبدالقاهر. (۱۹۹۱). أسرار البلاغة، التعلیق، أبوفهر محمود محمد شاکر، جدة، دار المdney.

راسخ مهند، محمد. (۱۴۰۱). مکاتب زبان‌شناسی، تهران، نشر آگه

سعیداوی، علی، زرکوب، منصوره. (۱۳۹۱). «دراسة نقدیة لکتاب فن الترجمة (الأفعال الناقصة نموذجاً)». بحوث فی

اللغة العربیة وأدبها، (۷)، ۵۷-۷۴.

سلطانی، علی اصغر. (۱۳۹۶). قدرت گفتمان و زبان. چ ۵، تهران، نشر نی.

- سید قاسم، لیلا، هادی، روح الله. (۱۳۹۳). «بررسی همانندی‌های نظریات عبدالقاهر جرجانی در کاربردشناسی زبان و نقشگرایی هلیدی»، *ادب پژوهی*، (۲۸)، ۱۲۹-۱۱۱.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۹۷). *موسیقی شعر*، تهران، سخن.
- صدقی، حامد، اشکوری، عدنان، همایونی، سعدالله، مهدوی مهر، زهرا. (۱۴۰۰). «واکاوی ترجمه ساختارهای نحوی نشاندار و بی‌نشان در ترجمه موسوی گرمارودی از خطبه جهاد براساس نظریه لمبرکت»، *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، (۱۱)، ۲۴۸-۲۲۵.
- صفوی، کورش. (۱۳۹۷). *تعبیر متن*، چ ۲، تهران، نشر علمی.
- عبداللطیف، محمد حماسة. (۱۹۹۰). *من الأنماط التحویلیة فی النحو العربی*. ط ۱. القاهرة: مکتبة الخانجی.
- عرفت‌پور، زینه. (۱۴۰۲). «تحلیل نشانه شناختی قصیده الحزن صلاح عبدالصبور براساس دیدگاه مایکل ریفاتر»، *ادب عربی*، (۱۵)، ۱۸-۱.
- قائم‌نیا، علیرضا. (۱۳۹۹). *معناشناسی*، ج ۱، قم، انتشارات حوزه و دانشگاه.
- گلفام، ارسلان. (۱۳۸۵). *اصول دستور زبان*، تهران، سمت.
- محسنی، حسین، شیخ‌باقری، امین. (۱۴۰۰). «آسیب‌شناسی انتقال چندلایگی دلالتی در تعریب اشعار حافظ براساس نظریه تغییرات صوری کتفورد (بررسی موردی ترجمه‌های الشورابی وعباس زیخه)». *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، (۱۱)، ۲۴-۲۷۰.
- میرحاجی، حمید رضا. (۱۴۰۰). «عقل نحو و نحو عقل: جستاری در بیان جایگاه عقل در دستور زبان عربی»، *جستارهای زبانی*، (۱۲)، ۴۷۵-۴۴۱.
- ناظمیان، رضا، خورشاه، صادق. (۱۳۹۸). «تکنیک‌های روان شازی متن ترجمه در سه حوزه ساختار جمله، زمان و ضمائر»، *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، (۹)، ۲۷۲-۲۴۷.
- یوسفی، عبدالکریم. (۱۳۹۹). «إذ وإذا فجائیه و بررسی آن در ترجمه نصوص دینی»، *دو فصلنامه علمی - اطلاع‌رسانی مدرسه شهیدین ره*، (۸)، ۱۴-۲۱.

The Qur'an[In Arabic].

- Ashmouni Nuruddin (1955). *Sharh al-Ashmouni Ali al-Alfiya*. Research: Mohiuddin Abdulhamid. i. 1. Beirut: Dar al-Kitab al-Arabi. [In Arabic].
- Boas, J., Gee-yam, J.B., Kologili, D.A. (1376). *The course of linguistics in the Islamic world: Arabic linguistics*. Translation: Seyyed Ali Mir Emadi. Tehran: Rahnama. [In Persian].
- Pashaei, Mohammad, Ahmadzadeh Hoch, Parviz, Tarwardi Nesab, Mohammad. (2016). (Examining and criticizing grammarians' opinions about the structural elements of the conditional sentence in Arabic), *Arabic literature*, (9) 2, 113-126. [In Persian].
- Aljabari, Mohammad Abid. (2009). *Criticism of Al-Aql al-Arabi 1: Development of Al-Aql Al-Arabi*. C10. Beirut: Arab Unity Studies Center. [In Arabic].
- Al-Jarjani, Abdul Qahir. (1991). *The secrets of rhetoric*. Suspension: Abu Fahr Mahmoud Mohammad Shakir, Cairo: Al-Khanji School. [In Arabic].
- Rashekh Mohand, Mohammad. (1401). *Linguistic schools*. Tehran: Nash Agh. [In Persian].
- Al-Jarjani, Abdul Qahir. (1991). *The secrets of rhetoric*. Suspension: AbuFahr Mahmoud Mohammad Shakir. Jeddah: Dar al-Madani. [In Arabic].
- Saidawi, Ali, Zarkoub, Mansoura. (2011). (A critical study of the text of the translation art), *Researches in Arabic Language and Literature*, (7), 57-74. [In Arabic].

- Soltani, Ali Asghar. (2016). *The power of discourse and language*. Ch 5, Tehran: Ney Publishing. [In Persian].
- Seyed Qasim, Leila, Hadi, Ruhollah. (2013). (Examining the similarities of Abdul Qahir Jarjani's theories in language pragmatics and Halidi roleism). *literature study* (28), 111-129. [In Persian].
- Shafii Kodkani, Mohammad Reza. (2017). *Poetry music*. Tehran" speech.Beirut: Al-Wahda Al-Arabiya Center for Studies. [In Persian].
- Sedki, Hamed, Ashkouri, Adnan, Homayoni, Saadullah, Mahdavi Mehr, Zahra. (1400). (Analyzing the translation of marked and unmarked syntactic structures in the translation of Mousavi Garmarodi from the sermon of Jihad based on Lambrecht's theory). *Translation researches in Arabic language and literature*, (11) 25, 248-225. [In Persian].
- Safavi Kourosh (2017). *Interpretation of the text*. Ch2. Tehran: Scientific Publication. [In Persian].
- Abdul Latif, Mohammad Hamasa. (1990). *I'm al-Hayttab al-Tahawiliyyah in Arabic grammar*. i. 1. Cairo: Al-Khanji School. [In Arabic].
- Arafatpour, Zainah. (1402). (Semiotic analysis of Salah Abdul Sabour's ode Al-Hazn based on Michael Rifater's point of view). *Arabic literature* (15) 3, 1-18. [In Persian].
- Ghaeminia, Alireza. (2019). *Semantics*, C1. Qom: University Press. [In Persian].
- Mohseni, Hossein, Sheikh Bagheri, Amin. (1400). (Pathology of the transmission of multi-layered denotation in the translation of Hafez's poems based on Catford's theory of formal changes (a case study of the translations of Al-Shourabi and Abbas Zuleikha)). *Translation studies in Arabic language and literature*. (11) 24, 244-270. [In Persian].
- Mirhaji, Hamid Reza. (1400). (Aql Syntax and Aql Syntax: A Study on the Place of Aql in Arabic Grammar). *Linguistic essays*. (12) 6, 441-475. [In Persian].
- Nazimian, Reza, Khorsha, Sadeq. (2018). (The techniques of streamlining the translation text in the three areas of sentence structure, tense and pronouns). *Translation researches in Arabic language and literature*, (9) 20, 247-272. [In Persian].
- Gulfam, Arslan. (1385). *Principles of grammar*. Tehran: Side.[In Persian].
- Yousefi, Abdul Karim. (2019) (If and if exclamation and its investigation in the translation of religious texts), *two quarterly scientific-informative journals of Shahidin Rah School*, (8) 14. 7-21. [In Persian].
- Chomsky, Noam. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: M.I.T Press.
- Chomsky, Noam. (1957). *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton
- Chomsky, Noam. (1966). *Cartesian linguistics*. New York: Harper and Row.
- Yule, Gorge. (1996). *The Study of Language*. 5th edition. Cambridge university press.
- Halliday, M.A.K & Christian Matthiessen. (2004). *An Introduction to Functional Grammar*. (3th edition). London: Arnold.
- Sampson, Geoffrey. (1980). *Schools of Linguistics*. Stanford: Stanford university Press.

